दसमो पाठो ।

सल्लविद्धो पुरिसो ।

तथागत बुद्धाचा धम्म बुद्धिप्रामाण्यावर आधारलेला असल्यामुळे त्यांनी मानवी कल्याणाशी कसल्याही प्रकारचा संबंध नसलेल्या गोष्टींना आपल्या धम्मात स्थान दिले नाही. निरर्थक प्रश्नांना उत्तर देण्याचे ते टाळत असत. अशा प्रश्नांना 'अव्याकृत' म्हणजे स्पष्टीकरण न केलेले म्हटले आहे.

प्रस्तुत उतारा 'मज्झिमनिकाय' ग्रंथातील 'चुळमालुक्यसुत्ता'मधून घेतलेला आहे. त्यात काही गोष्टी कशा निरर्थक आहेत हे सोदाहरण स्पष्ट केले आहे.

''यो खो, मालुक्यपुत्त, एवं वदेय्य न तावाहं भगवा' ति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न ब्याकरिस्सति – सस्स तो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति, वा नेव होति ना होति तथागतो परं मरणा ति वा' ति, अब्याकतमेव तं मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ सो पुरिसो कालं करेय्य । सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त, पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाळ्हपलेपनेन । तस्स मित्तामच्चा ञातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठपेय्युं । सो एवं वदेय्य – ''न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनम्हि विद्धो, खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्दो वा' ति, न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनम्हि विद्धो, एवं नामो एवंगोत्तो इति वा' ति । 'न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनम्हि विद्धो, दीघो वा रस्सो वा मज्झिमो वा' ति काळो वा सामो वा मङ्गुरच्छवी' ति वा । याव न तं पुरिस जानामि येनम्हि विद्धो, अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा ति । याव न तं धनुं जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा चापो यदि वा कोदण्डो' ति । याव न तं जियं जानामि यायम्हि विद्धो यदि वा सण्हस्स यदि वा न्हारुस्सति । याव न तं कण्डं जानामि येनम्हि विद्धो यस्स पत्तेहि वजितं यदि वा गिज्झस्स यदि वा कंकस्स यदि वा कुललस्स यदि वा मोरस्सा' ति । याव न तं सल्लं

जानामि येनम्हि विद्धो, यदि वा खुरप्पं यदि वा वच्छदन्तं' ति । अञ्ञातमेव तं मालुंक्यपुत्त, तेन पुरिसेन अस्स, अथ खो कालं करेय्य । एवमेव खो, मालुक्यपुत्तो, यो एवं वदेय्य — न तावाहं भगवति ब्रह्म'चरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न — ब्याकरिस्सति — सस्सतो लोको त वा असस्सतो लोको ति वा - - - नेव होति न होति तथागतो परं मरणा' ति वा' ति — 'अब्याकतमेव तं मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ खो पुग्गलो कालं करेय्य'' ।

(मज्झिमनिकाय १३.२.४)

सद्दत्थ (शब्दार्थ)

ब्रह्मचरियं (नपुं.) - निर्मल, धम्ममयजीवन
ब्याकरिस्सति (क्रि.) - वि+आ+कर भविष्यकाळ तृ.पु.ए.व. स्पष्टीकरण करतील
अब्याकत (वि.) - अव्याकृत-स्पष्टीकरण न केलेले
विद्ध (वि.) - घायाळ, जखमी झालेला
ञातिसालोहिता - नात्याचे व एका रक्ताच्या नात्याने संबंधी
सल्लकत्त (पुं.) - शल्यकर्म करणारा
आहरिस्सामि (आ+हर, भविष्यकाळ प्र.पु. ए.व.) - काढेन, काढून देईन
चाप (पुं.) - धनुष्य
जिया (स्त्री.) - धनुष्याची दोरी, प्रत्यंचा
सण्ह (नपुं.) - ताग
वाजित (नपुं.) - बाणाच्या मागे लावलेले पंख
कंक (पुं.) - बगळा
खुरप्प (नपुं.) - एकप्रकारचा बाण
करवीरपत्त (नपुं.) - एकप्रकारचा बाण
चरिस्सामि (की) (चर-चरति भविष्यकाळ प्र.पु.ए.व.) - आचरण करेल
सस्सत (वि.) - शाश्वत
सल्ल (नपुं.) - शस्त्र, शल्य, बाण
मित्तामच्चा (पुं.) - मित्र व सहकारी
भिसक्क (पुं.) - वैद्य, चिकित्सक
उपट्ठपेय्यु (उप+ठा प्रयो. विध्यर्थ) - उपस्थित करावेत
साम (वि.) - सावळा
मङ्गुरच्छवी (वि.) - सुवर्णवर्णी, गेहू वर्णाचा
कोदण्ड (पुं.) - तिरकमठा
कण्ड (नपुं.) - वेतांचे टोक असलेला बाण
न्हारू - स्नायू
गिज्झ (पुं.) - गिधाड
कुलल (पुं.) - ससाणा
वच्छवन्तं (नपुं.) - एकप्रकारचा बाण

अभ्यास

१. खालील प्रश्नांची मराठीमध्ये उत्तरे लिहा.

(१) अव्याकृत म्हणजे काय ?
(२) 'सल्लविद्धपुरिसा' उपमा स्पष्ट करा.
(३) तथागत बुद्धाने आपल्या धम्मात निरर्थक गोष्टींना का स्थान दिले नाही ?

टिपणे

- निराधार, अवास्तव चर्चेमध्ये व्यर्थ वेळ न घालविता, चिकित्सकपणे समस्येचे समाधान करणे.
- कार्यकारणसिद्धांतानुसार आलेल्या परिस्थितीत मार्ग काढावा.

★★★